

■ Ὁ θρήνος τοῦ πιστοῦ δὲν εἶναι ἔκφραση ἀπογνώσεως καὶ ἀπελπισίας

Οἱ Παρακλητικοὶ Κανόνες πρὸς Τὴν Παναγία μας*

Ἕνα εἶδος Μικρᾶς Παννυχίδος

Ὁ Αὐγούστος εἶναι ὁ μῆνας τῆς Παναγίας. Ἡ μεγάλη Ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως, τῆς μνήμης, τῆς Θεοτόκου, ποὺ ἐτέθη ἀκριβῶς στὸ μέσον τοῦ μηνὸς αὐτοῦ, ἦταν αἰτία καὶ ὅλες οἱ ἡμέρες του νὰ πάρουν σιγά-σιγά ἓνα Θεομητορικὸ χαρακτήρα. **Οἱ** δεκατέσσαρες πρῶτες ἡμέρες μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι εἶναι τὰ προεόρτιά Της καὶ οἱ ὑπόλοιπες τὰ μεθέορτα, ἡ παράτασις τῆς μεγάλης αὐτῆς Θεομητορικῆς Ἑορτῆς.

Κατὰ τὴν αὐστηρὰ ἐορτολογικὴ τάξη, προεόρτιος ἡμέρα εἶναι μόνο ἡ παραμονή, ἡ 14ῃ τοῦ μηνός, κατὰ τὴν ὁποία καὶ μόνο ὑπάρχουν εἰδικὰ τροπάρια στὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἀκολουθία.

Ἀλλὰ τὸ λειτουργικὸ ἔθιμο, ποὺ σήμερα ἀποτελεῖ πιά γενικῶς καθιερωμένη παράδοση, συνέδεσε ὅλες τὶς πρὸ τῆς Ἑορτῆς ἡμέρες μὲ τὴν προπαρασκευὴ γιὰ τὸν ἐορτασμὸ τῆς Μνήμης τῆς Παναγίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὴν προπαρασκευαστικὴ νηστεία, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ψαλμωδία τῶν Παρακλητικῶν Κανόνων πρὸς Αὐτὴν μετὰ τὸν Ἑσπερινὸ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν.

Ἡ μεθέορτος πάλι περίοδος, κατὰ τὸ ἰσχύον τυπικόν, λήγει τὴν 23ῃ Αὐγούστου, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία «ἀποδίδεται» ἡ Ἑορτή, τὰ Ἑννιάμερα. Πάντοτε ὅμως κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπῆρχαν τάσεις παρατάσεως τοῦ ἐορτασμοῦ. **Ἔτσι** σὲ πολλὰ Μοναστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ

τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἡ Ἑορτὴ ἀπεδίδετο τὴν 28ῃ Αὐγούστου. **Δ**ιάταγμα ἐξ ἄλλου τοῦ Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου Β΄ τοῦ Παλαιολόγου ὥριζε νὰ ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Θεοτόκου καθ' ὅλο τὸν Αὐγούστο μῆνα ἀπὸ τὴν 1ῃ μέχρι τὴν 31ῃ.

Σὲ ἀνάλογο τάση φαίνεται, ὅτι ὀφείλεται καὶ ἡ τοποθέτηση στὴν 31ῃ τοῦ Αὐγούστου τῆς Ἑορτῆς τῆς καταθέσεως τῆς Τίμιας Ζώνης τῆς Θεοτόκου στὴν Ἁγία Σορό, ποὺ βρισκόταν στὸ Ναὸ τῆς Θεοτόκου στὰ Χαλκοπρατεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. **Κ**ατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Θεομητορικὸς μῆνας, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ (ἐκκλησιαστικό) ἔτος, ποὺ ἔλγε τὴν 31ῃ Αὐγούστου, σφραγιζόταν μὲ μία Θεομητορικοῦ χαρακτηριστὴ Ἑορτή.

* * *

Κατὰ τὸν Αὐγούστο, λοιπὸν, τὸν μῆνα τῆς Παναγίας, στοὺς Ναοὺς μας, καὶ μάλιστα στὰ Προσκυνήματα τὰ ἀφιερωμένα στὸ ὄνομά Της, θὰ συντρέξουν οἱ πιστοὶ μας γιὰ νὰ ὑμνολογήσουν τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναφέρουν σ' Αὐτὴν τὴν θλίψη καὶ τὶς ἀγωνίες τους.

Καὶ δικαίως, γιατί ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ λογικὴ Κλίμακα ποὺ κατέβασε τὸν Θεὸ στὸν κόσμον καὶ ἀνέβασε τὸν ἄνθρωπον στὸν Θεό. **Εἶναι** ὁ κρίκος ποὺ συνέδεσε τὸν Οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ, ποὺ ἔδωσε στὸν Θεὸ τὴν σάρκα, ὥστε νὰ γίνῃ, ἀπὸ ἄκρα φιλανθρωπία, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα», σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Καὶ στὴν παρρησία τῆς Μητέρας Του, ποὺ Τὴν ἄφησε πεθαίνοντας στὸν Σταυρό, στὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωάννου καὶ γιὰ δική μας Μητέρα, καταφεύγουν τώρα τὰ παιδιὰ Της, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ.

Δὲν ἦταν ἡ *διαθήκη* Του αὐτή, ποὺ τὴν ἔγραψε ἐπάνω στὸν αἵματοβαμμένο Σταυρό Του, ὅταν βλέποντας «τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγαπα» εἶπε πρὸς Αὐτὴν τὸ «Ἴδου ὁ υἱός σου» καὶ πρὸς τὸν μαθητὴ «Ἴδου ἡ μήτηρ σου»;...

Μὲ τὸ θάρρος λοιπὸν καὶ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τὴν Μητέρα ἀπευθύνεται ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκο, γιὰ νὰ διαβιβάσῃ Ἐκεῖνη τὰ αἰτήματά του πρὸς τὸν Υἱὸ καὶ Θεό Της, χρησιμοποιώντας καὶ πάλι τὴν παρρησία τῆς Μητέρας.

Γιατὶ μέσα στὸ Μυστικὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν, νεκροὶ δὲν ὑπάρχουν. **Ὅ**λοι ζοῦν ἐν Χριστῷ καὶ συνεχίζουν καὶ στὸν Οὐρανὸ τὶς προσευχὰς καὶ τὶς δεήσεις γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ζοῦν στὴν γῆ καὶ ἀγωνίζονται τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ζῶντες στὸν κόσμον τοῦτο δεόνται γιὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς των, ζώντας ἢ κεκοιμημένους.

Καὶ πολὺ περισσότερο ἡ Θεοτόκος στὴν Δόξα τοῦ Οὐρανοῦ δὲν

παύει νὰ ἐκτελεῖ τὸ ἔργο τῆς μεσιτείας ποὺ ἔκαμε καὶ στὴν γῆ. Ὅπως στὸ γάμο τῆς Κανᾶ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν χαρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζήτησε καὶ πέτυχε ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴν θαυματουργικὴ Του ἐπέμβαση, ἔτσι καὶ μεταστάσα ἀπὸ τὴν γῆ, δὲν ἐγκατέλειψε τὴν γῆ, ἀλλὰ διαρκῶς διαβιβάζει τὶς αἰτήσεις μας πρὸς τὸν Υἱὸ καὶ Θεό Της.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο εἶναι ἡ «προστασία» ἢ «ἀκαταίσχυντος» καὶ ἡ «μεσιτεία» ἢ «ἀμετάθετος», ποὺ δὲν παραβλέπει τὶς ἱκετευτικές μας φωνές, ἀλλὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ προφθάνει στὴν βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ψάλλει ὁ ποιητὴς τοῦ γνωστοῦ Κοντακίου.

* * *

Σ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν θεολογικὴ βάση στηρίζεται ἡ Ἐκκλησία, ὅταν κατὰ τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ μηνὸς αὐτοῦ ψάλλει στοὺς Ναοὺς μας τοὺς Παρακλητικοὺς Κανόνας πρὸς τὴν Παναγία.

Θὰ ἐνώσουμε καὶ ἐμεῖς μαζὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπο λαὸ τοῦ Θεοῦ τὴν φωνὴν μας καὶ θὰ ἀπευθύνουμε πρὸς Αὐτὴν τοὺς ωραίους ὕμνους, ποὺ συνέθεσαν οἱ ἱεροὶ ποιητὲς τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ πνευματοκίνητοι συντάκτες τῶν ἱερῶν αὐτῶν Ἀκολουθιῶν.

Αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς Παρακλητικὲς Ἀκολουθίες θὰ δοῦμε σήμερα. Τὸ θέμα εἶναι καὶ ἐπίκαιρο καὶ πρακτικῶς χρήσιμο, ἀφοῦ ἀπὸ σήμερα τὸ βράδυ θὰ σημαίνουν οἱ καμπάνες τῶν Ἐκκλησιῶν μας καὶ θὰ μᾶς καλοῦν σ' αὐτές.

Οἱ δύο Ἀκολουθίες αὐτὲς μᾶς εἶναι γνωστὲς μὲ τὸ ὄνομα «Μικρὸς» καὶ «Μέγας Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον». Ἐτσι ἐπιγράφονται στὰ λειτουργικὰ μας βιβλία. Στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι κάτι τὸ εὐρύτερο.

Ὁ Κανὼν εἶναι μέρος μόνο τῆς ὅλης Ἀκολουθίας, τὸ μεγαλύτερο καὶ ἴσως τὸ πιὸ ἐντυπωσιακό. Εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ μὲ τὴν ἐναλλαγὴ του διαφοροποιεῖ τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ὅμοια Ἀκολουθία σὲ δύο, ποὺ γιὰ νὰ διακρίνονται ὀνομάζονται ἢ μία «Μεγάλῃ Παράκλησις» καὶ ἢ ἄλλῃ «Μικρά». Καὶ οἱ δύο Κανόνες ἔχουν ἴσο ἀριθμὸ Τροπαρίων, 32 Τροπάρια ὁ καθένας –τέσσερα σὲ κάθε Ὠδῇ, τοῦ Μεγάλου ὅμως Κανόνα τὰ Τροπάρια καὶ οἱ Εἱρμοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτῶνται τὰ Τροπάρια, εἶναι φανερά ἐκτενέστερα.

Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι, νομίζω, ἀρκετὸ νὰ αἰτιολογήσει τὸ ἐπίθετο «Μέγας» σ' αὐτόν. Φαίνεται ὅτι ὁ Μέγας αὐτὸς Κανὼν ἐψάλλετο πανηγυρικώτερα, ἰδιαίτερως κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Δεκαπενταύγουστου,

ὅπως δείχνουν καὶ τὸ Ἐξαποστειλᾶριο «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων...», ποὺ ψάλλεται στὸ τέλος του.

Κατόπιν καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν δύο Τροπαρίων «Διάσωσον ἀπὸ κινδύνων...» καὶ «Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ...», ποὺ γίνεται στὸ τέλος κάθε Ὠδῆς τοῦ Μεγάλου, ἐνῶ στὸν Μικρὸ μόνο στὸ τέλος τῆς γ' καὶ τῆς Δ' Ὠδῆς, μαρτυρεῖ μία τάση πρὸς ἔξαρση ἐπὶ τὸ πανηγυρικώτερον τοῦ πρώτου. **Ο** Μικρὸς ἐψάλλετο, ὅπως καὶ ἡ ἐπιγραφή του μαρτυρεῖ, καθ' ὅλο τὸ ἔτος «ἐν πάσῃ περιστάσει καὶ θλίψει ψυχῆς».

Κατὰ τὴν ἰσχύουσα σήμερα πράξι, οἱ δύο Κανόνες κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Δεκαπενταύγουστου ψάλλονται ἐναλλάξ, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ, προφανῶς, τῆς μονοτονίας, στὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ ὅλων τῶν ἡμερῶν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἑσπερινὸ τῶν Σαββάτων, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τῆς Κοιμήσεως.

Αὐτὴ ἡ σύνδεση τῆς Παρακλήσεως μὲ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ μᾶς φέρνει στὸ νοῦ τὴν ἀντίστοιχο Μοναχικὴ Τάξι, ποὺ στίς Ὀλονυκτίες τῶν Μονῶν συνάπτεται ὁ Ὅρθρος στὸν Ἑσπερινό.

Η ὅλη Ἀκολουθία δηλαδὴ τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τῆς Παρακλήσεως μαζί, γίνονται σὰν ἓνα εἶδος Μικρᾶς Παννυχίδος, στὰ μέτρα καὶ τὶς δυνατότητες τῶν Ἑνοριῶν, μικρῆς ὀλονυκτίας πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου.

Ἄν προσέξουμε τὴν δομὴ τῆς Ἀκολουθίας τῆς Παρακλήσεως, θὰ ἀναγνωρίσουμε σ' αὐτὴν τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάταξη ἐνὸς ὑποτυπώδους Ὅρθρου. **Α**ρχίζει μὲ ἓνα θρηνητικὸ Ψαλμό, τὸν τελευταῖο τῶν Ψαλμῶν τοῦ Ἐξάψαλμου («Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου...» - Ψαλμὸς 142ος), τὸ «Θεὸς Κύριος...» μὲ τὰ Θεομητορικὰ Τροπάρια «Τῇ Θεοτόκῃ ἐκτενῶς νῦν προσδράμωμεν...» καὶ «Οὐ σιωπήσωμεν ποτὲ Θεοτόκε...», τὸν 50ὸ Ψαλμὸ «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα Ἐλεός σου...», τὸν Κανόνα μὲ Κάθισμα στὸ τέλος τῆς γ' καὶ τὸ Κοντάκιο στὸ τέλος τῆς Δ' Ὠδῆς καὶ τὴν παρεμβολὴ τῶν Ἀναβαθμῶν, τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Συναπτῆς του, μὲ τὰ Τροπάρια ποὺ συνοδεύουν τὸν 50ὸ Ψαλμὸ στὸν Ὅρθρο, τὰ Μεγαλυνάρια μετὰ τὴν θ' Ὠδὴ καὶ στὸ τέλος Τροπάρια ποὺ μποροῦν νὰ παραλληλισθοῦν πρὸς τὰ Ἐξαποστειλᾶρια τοῦ Ὅρθρου στὸν Μέγα Παρακλητικὸ Κανόνα ἢ πρὸς τὰ Ἀπόστιχα τοῦ Ὅρθρου στὴν Μικρὰ Παράκληση. **Ἄ**ν συνδυάσουμε μάλιστα τὰ ἀνωτέρω πρὸς τὴν τάξι ποὺ ἰσχύει στίς Ἑορτὲς τῶν Ἀγίων, ποὺ ὡς πρῶτος Κανὼν στὸν Ὅρθρο ψάλλεται ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω Παρακλητικοὺς Κανόνας πρὸς τὴν Θεοτόκο, δὲν μᾶς μένει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι καὶ στίς Παρακλήσεις ἔχουμε ἓναν *Θεομητορικὸ Παρακλητικὸ Ὅρθρο* κατὰ τὸν τύπο τῶν Μοναχικῶν Ὀλονυκτιῶν.

* * *

Ὁ Μικρὸς Κανὼν φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοστηρίκτου Μο-

ναχοῦ ἢ τοῦ Θεοφάνους, πού ἴσως πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο πού χαρακτηρίζεται πότε μὲ τὸ κοσμικό, πότε μὲ τὸ μοναχικό του ὄνομα. Ποιὸς ὁμῶς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὁμώνυμους ποιητὲς εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ Κανόνος αὐτοῦ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ προσδιορισθεῖ.

Τοῦ Μεγάλου ποιητῆς εἶναι ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Δούκας ὁ Λάσκαρις (1222-1258). Ὁ δεῦτερος αὐτὸς Κανὼν ἔχει μᾶλλον προσωπικό χαρακτήρα καὶ ἀναφέρεται εἰδικῶς στὰ παθήματα καὶ τὶς περιστάσεις τοῦ βίου τοῦ πολυπαθοῦς αὐτοῦ Βασιλέως.

Ὁ πρῶτος εἶναι γενικώτερος καὶ ταιριάζει σὲ κάθε ἄνθρωπο θλιβόμενο, ἀσθενόунτα καὶ πάσχοντα ἀπὸ πνευματικὲς καὶ σωματικὲς ἀσθένειες, ἀπὸ ἐπιβουλὲς δαιμονικὲς καὶ κάθε ἄλλο ψυχοσωματικὸ κίνδυνο.

Καὶ οἱ δύο Κανόνες ψάλλονται σὲ ἤχο πλ. δ'. Ἡ α' Ὠδὴ τοῦ Μικροῦ ἔχει Εἴρμὸ τὸ «Υγρὰν διοδεύσας», τοῦ Μεγάλου τὸ «Ἀρματηλάτην Φαραά».

Καὶ οἱ δύο ἀμιλλῶνται στὴν ἐκλογὴ ὠραίων εἰκόνων, λεπτοῦ καὶ εὐγενοῦς τρόπου ἐκφράσεως τῆς δεήσεως, ζωηρῆς περιγραφῆς τῶν θλίψεων καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων πίστεως, πόνου, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδος καὶ ἐγκαρτερήσεως.

Ὁ θρῆνος τοῦ πιστοῦ δὲν εἶναι ἐκφραση ἀπογνώσεως καὶ ἀπελπισίας, ἀλλὰ αἴτηση τοῦ Θεοῦ Ἐλέους καὶ τῆς βοηθείας τῆς Θεοτόκου γιὰ τὴν συνέχιση τοῦ ἀγῶνος τοῦ βίου καὶ γιὰ τὴν νικηφόρο ἀντιμετώπιση τῶν πειρασμῶν.

(*) Βλ. <https://www.imaik.gr/?p=4160>. • Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, Λογικὴ Λατρεία, σελ. 173-178, ἐκδόσεις «ΑΔΕΕ», Θεσσαλονίκη 1971. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.

